

УКРАЇНА

А ЧАС БІЖИТЬ! Півстоліття минуло, як у нас на Василівському острові проти Миколаївського мосту починало своє існування Товариство імені Т. Г. Шевченка. Дід Мордовцев, Мікешин — чимале коло українців і шанувальників України* та її славного співця збирались у нас під головуванням мого батька Костянтина Федоровича.

Мікешин, поглядуючи стрілки всів, усміхався: «Отаку чудову справу забороняють! Ну, та до вас, друже, не доберуться, ви юрист, ви виведете на правильний шлях». Писали статут, сходилися, розмовляли про майбутні виступи, збиралися видати «Кобзаря» з ілюстраціями, читали лекції про творчість Т. Г. Під час зборів Мікешин накидав портрет К. Ф. і всі навколо розписалися. Цей аркуш зберігався в моєму архіві, можливо, був у мого брата Бориса в Москві. Сподіваюсь, зберігся.

Мої зв'язки з Україною почалися давно. Гриміла трупа Кропивницького, Заньковецька, Саксаганський — ціла талановита сім'я, і манірний Пітер відчуває українські пісні захоплювали, ніби нова знахідка. В Академії мистецтв завжди навчалось багато українців, і ми жили дружно.

Перше враження було в Києві, де ми зупинились по дорозі в Крим. Був сонячний святковий день, я пішов на базар. Тоді базар ще був справжнім гоголівським зборищем.

Чудові плаhti, намисто, вишиті сорочки, стрічки і шаровари, «як синє море». Накупив плахт, всякої всячини, наслуховався дзвінкої, співучої мови й назавжди зберіг пам'ять про бандуристів.

* Подаємо за авторським написанням.

Цю статтю із досі не опублікованого щоденника видатного російського художника М. Реріха передала мені в Москві його прийомна дочка І. Богданова.

Нотатки «України» — яскраве свідчення любові й поваги передової інтелігенції Росії до української культури. Не можна без хвилювання читати слова вдячності митця українському народові, який духовно збагатив його, вдячності за Шевченка, Гоголя, за музику «Запорожця за Дунаєм», чарівні народні пісні, мистецтво Кропивницького, Заньковецької, Саксагансько-го...

Про любов художника до Кобзаря розповідав киянам його син Юрій Реріх, коли 1959 року приїздив на виставку батькових картин. Знаємо про те й зі слів нашого земляка — відомого мистецтвознавця Ст. Яремича, який ще 1916 р. писав: «...Через Мікешина він (Реріх —

Ю. І.) зрозумів і гаряче полюбив українського поета Т. Г. Шевченка, одного з найвидатніших у світі співців степу й простору...

Два найвідчутніші впливи — вплив первісної природи і вплив тієї ж природи, відображеної в поезії (Шевченка — Ю. І.), є найсильнішими і найплототворнішими в житті художника».

Відомий графік і скульптор, приятель (з 1858 р.) і ширий шанувальник Шевченка, М. О. Мікешин познайомив М. Реріха з творчістю Кобзаря, напевне, десь на початку 90-х років, в усякому разі, 1894 роком датований його лист до композитора Г. О. Козаченка, де читаємо: «Милій друже, Георгій Олексійович, якщо в тебе посувається справа з оперою за сюжетом Тараса Шевченка, то послухай моєї поради: запитай до себе художника Наваренка і поміркуй з ним про декорації, які потріб-

Потім, уже в Академії, на українському вечорі ставив живі картини з «Кобзаря» за ескізами Мікешина. Підходить спіробітник «Новостей», «Ви, здається, уродженець України?». Кажу: «Ні, я пітерець» — «Ну, я все-таки скажу, що ви українець — картини ж вдалі, видно, любите Шевченка». Так я став українцем. Між іншим, раніше, коли, на кавказькому вечорі я ставив картини, я таким же чином став грузином. Біографам — морока...

Ось і тепер у Гімалаях, коли радіо дає «Запорожця за Дунаєм», перед моїми очима проходять яскраві картини України. Встають образи Шевченка й Гоголя. І дружба, сердечна дружба сплітається із співзвуччями України. Так, велике благо — Братерство Народів. Там, де впало таке зерно плодоносне, вже житиме думка про Мир, про співробітництво, про героїстичність і самовідданість. Аби посіялось зерно Братерства.

Не знаю, чи живий мій портрет Гоголя в гімназії Мая, малюнок на програмі учнівського спектаклю. Від перших класів полюбили Гоголя і запам'ятались слова Тараса Бульби про товариство: «Ось на чому стоїть наше товариство! Немає зв'язку, святішого від товариства... Бували й по інших землях товариші, але таких, як у руській землі, не було таких товаришів... Ні, братця, так любити може руська душа — любити не те щоб розумом чи іншим чим, а всім, чим дав бог, що тільки є в тобі...» «Нехай же знають, що таке означає в Руській Землі товариство!»

Згадаймо найкращі слова про всі народи великої Сім'ї Всесоюзної. Нехай ніщо зле не торкнеться всенародного будівництва. Хай осінить праця братня творчі досягнення.

Україні — лисбов і привіт. Від Гімалаїв сердечний привіт всесоюзним народам.

Академік Микола РЕРІХ.

17 червня 1947 р.
Гімалаї.

ні саме до твоєї опери, а потім нехай цей милий Наваренко побачить студента художника (мого улюбленця) Колю Реріха і разом із ним приїде до мене, я їм дам фотографічні матеріали та створю декорацію...»

З ім'ям Мікешина пов'язана й спроба створити в Петербурзі десь наприкінці 1893 — початку 1894 рр. згадане в статті М. Реріха Товариство імені Т. Г. Шевченка. Історія цього починання ще не досліджена. Уряд заборонив товариство, проте, як бачимо з нотаток художника, воно існувало, мало розроблений план роботи, статут тощо.

Згадує тут Реріх і «діда» Мордовцева. Це — Д. Л. Мордовцев (1830—1905) — український і російський письменник та історик, подібно до Мікешина знайомий Шевченка в останні роки його життя. Звичайно, він міг багато чого розповісти

молодому художникові про Кобзаря. «Дідом» називали Мордовця в товариському колі, очевидно, не тільки за віком, а й тому, що носив довгу бороду.

Таким чином, ця сторінка щоденника М. Реріха є ще одним хвилюючим документом літопису дружби представників двох братніх культур, процесу їхнього взаємозбагачення.

Україна шанує мистецтво Реріха. Про це свідчить великий успіх його виставки 1958 — 1959 рр. та останньої, цьогорічної. Окремі твори художника експонуються в українських музеях. Більше того, мистецтво Реріха відчутно вплинуло й на творчість деяких сучасних українських митців. Назву хоч би відомі скульптори архітектурних пам'ятників старовини С. Отроценка і Ю. Химича, твори А. Рибачук.

Юрій ІВАКІН.